

## Missä mennään, diakoninen kirkko? Nelivuotiskertomuksen havaintoja

**E**vankelis-luterilaisen kirkon tehtävänä on kirkkolain ensimmäisen luvun toisen pykälän mukaan sanan julistamisen ja sakramenttien jakamisen ohella toimia ”muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi”. Tämänhetkinen yhteiskunnallinen todellisuus alleviivaa ehkä painavammin kuin koskaan sitä, että kirkon tehtävän toteuttamiseen kuuluu yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Tätä määrittää myös kirkon mission muutos 2000-luvulla: muutoksessa on sekä kirkon globaali tehtävä että kirkon toiminta yhteiskunnassa. Kokonaisvaltaisessa missiossa evankeliumin julistusta, profeetallista tehtävää, heikoimpien puolustamista ja sosiaalieettistä vastuuta ihmisistä ja ympäristöstä ei voida erottaa toisistaan. (Kaikkialta kaikkialle, 2018:15–16.) Tämän takia kirkkoa on tarkasteltava samanaikaisesti hengellisenä ja yhteiskunnallisena toimijana, jonka eri roolit eivät ole toista arvokkaampia vaan täyttävät yhdessä kirkon kokonaisvaltaista tehtävää.

Käsittelen tässä kirjoituksessani diakonisen kirkon ideaa ja käytäntöä tutkimusesimerkein. Taustalla on kirkon paikkaa ja yhteiskunnallista roolia koskeva artikkelini kirkon nelivuotiskertomuksessa (Salminen, 2020). Diakonisen kirkon lähtökohtana on periaate, että diakoniatyö on osa kirkon kokonaisvaltaista missiota. Toisaalta myös mission todesta ottaminen edellyttää diakonista työtettä kaikkialla kirkossa. Diakonian itsemäärityksessä kyse ei ole tällöin kirkon diakoniasta työalana vaan diakonisesta kirkosta, jonka teh-

tävänä on ihmisten auttaminen ja tukeminen haavoittuvissa elämäntilanteissa, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen, yhteisöllisyyden edistäminen ja ympäristön suojeleminen (Diakoninen kirkko, 2020). Diakonisen kirkon ihanteena on siis toimia yhteiskunnallisena vaikuttajana, joka haastaa myös jäseniään toimimaan yhdessä eriarvoistavaa kehitystä vastaan.

## Diakonian painopistealueina avustustyö ja vaikuttaminen

Yhteiskunnallisella vaikuttamisella on selkeä paikkansa seurakuntien diakoniatyössä. Se on yksi neljästä keskeisestä painopistealueesta, jotka vuoden 2020 seurakuntakyselyssä nousivat esiin. Noin kolmannes (31 %) seurakunnista katsoi, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen haavoittuvassa asemassa olevien puolestapuhujana on kasvava painopistealue ja lähes kaksi kolmesta (61 %) katsoi sen pysyneen ennallaan. Tätä enemmän kasvaneita painopistealueita seurakuntadiakoniasissa olivat ruoka-apu ja muu aineellinen auttaminen (69 %), verkostoyhteistyö asiakkaiden auttamiseksi (55 %) ja vapaaehtoistojen organisoiminen (48 %). (Salminen, 2020:234.) Diakoniatyöntekijät itse ovat vahvasti sitoutuneita vaikuttamistehtävään. Vaikuttaa kuitenkin myös siltä, että he kokevat ihmisarvon puolustamisen ja epäkohtien esille nostamisen diakonian viestinnässä sinänsä tärkeäksi, mutta itse asioihin ja päätöksentekoon vaikuttaminen mielletään laajemmin koko kirkon eikä vain diakonian tehtäväksi. (Wallenius, 2018:65.)

Ruoka-apu ja taloudellinen auttaminen ovat tulleet pysyväksi osaksi 2000-luvun diakoniatyötä. Tästä kertovat niin avustusten hakijoiden määrät kuin diakoniatyöntekijöiden kokemukset siitä, keitä he kohtaavat työssään useimmin. Myös diakonian toteuttamisissa kohtaamisissa, joista ennen käytettiin nimitystä asiakaskontaktit, aiheena on useimmiten talous. Yhdessä työn ja työttömyyden, asumisen ja asunnottomuuden sekä terveyden ja sairauden kanssa nämä muodostavat yli puolet diakonian kohtaamisten aiheista (Salminen, 2020:240). Ruoka-apua ja taloudellista avustamista tarvitaan akuutisti, mutta on ongelmallista, että tällainen apu on työnnetty ikään kuin hyvinvointivaltion marginaaliin. Uusimman diakoniarakettin mukaan diakoniatyöntekijöistä valtaosa kokee, että seurakunnan tulee auttaa, vaikka se pääsääntöisesti onkin yhteiskunnan tehtävä. Universalismi on tässä mielessä sisäänkirjoitettuna diakoniatyöntekijän ammatilliseen arvomaailmaan. Kriittisyyttä ilmenee kuitenkin ajatusta kohtaan, että ruoka-apu olisi seurakunnan

perustehtävä. Tästä on eri mieltä reilu kolmannes diakoniatyöntekijöistä. (Palo-  
loviita, 2020:37–41.)

Diakonian järjestämä ruoka-apu painottuu yhteisöllisiin aterioihin ja ruokailuihin. Diakonian tilastojen mukaan aterioiden ja ruokailujen vuosittaiset osallistujamäärät nousivat vuosien 2017–2019 aikana lähes 250 000:een, mikä viittaa siihen painopistemuutokseen, että seurakunnissa alettiin toteuttaa enemmän yhteisöruokailuja. Samanaikaisesti ruokakassien jakeluihin osallistui reilut 100 000 henkilöä vuosittain. Monissa seurakunnissa yhteisöruokailuihin on liittynyt sekä seurakuntalaisten osallistaminen ruuan valmistamiseen että ekologinen vastuu hyödyntämällä hävikkiruokaa. (Salminen, 2020:236.) Kevään 2020 koronakriisi aiheutti poikkeustilan ja käänsi ruoka-avun suunnan yhteisöruokailuista ruokakassien jakeluihin, koska kokoon-  
tumisista ei voitu järjestää. Tätä tekstiä kirjoitettaessa ruokakassien viikoittaiset jakelumäärät olivat palanneet samoihin lukemiin kuin ne olivat alkuvuodesta ennen koronapandemiaa. Diakonian toteuttamien yhteisöruokailuiden, tapahtumien ja hartauksien viikoittaiset osallistujamäärät olivat syksyn aikana nousseet jonkin verran, mutta ne olivat alle puolet kevään lukemista.

## Kohtaaminen diakonian ydinosamisalueena

Kirkon viimeisin, vuoteen 2020 tähdännyt strategia nimettiin *Kohtaamisen kirkoksi*. Strategia korostaa, että kristityt on lähetetty niin kirkkona kuin yksilöinä rakastamaan lähimmäisiään (Kohtaamisen kirkko, 2014). Yksilön kohtaaminen on toimintamuoto, jossa diakoniatyöllä on kirkossa tilastojen mukaan keskeisin rooli. Vuodesta 2017 lähtien yksilön kohtaamiset on kirjattu kirkon tilastoihin, ja kaikkiaan kohtaamisia on ollut noin 750 000 vuosittain. Näistä diakoniaa vastaa suurimmasta osuudesta eli noin 400 000 kohtaamisesta. Diakoniatyössä ihmisiä kohdataan pääosin seurakunnan tiloissa ja puhelin- tai verkkokeskusteluissa sekä lisäksi kotikäynneillä ja toisen toimijan tai organisaation tiloissa. Kirkon toimintaa pyritään enenevästi toteuttamaan muualla kuin seurakunnan tiloissa, mutta toki diakoniassa seurakunnan tilojen käyttöön on perusteltuna syynä turvallisen ja luottamuksellisen tilan varmistaminen, kun tarkoitus on keskustella henkilökohtaisista ja sielunhoidollisista asioista. (Salminen, 2020:238–239.) Puhelin- ja verkkokeskustelujen osuus diakonian kohtaamisissa kasvoi radikaalisti kevään 2020 koronatilan-  
teen myötä ja avasi samalla monia muitakin auttamisen muotoja verkkoon.

Mitä kirkon työntekijät ja luottamushenkilöt ajattelevat kirkon diakonisista tehtävistä resurssien jaon näkökulmasta? Työntekijöille ja luottamushenkilöille vuonna 2019 tehdyssä kyselyssä tiedusteltiin, mihin seurakunnan auttamistyön resurssija tulisi ennen kaikkea suunnata, jos yhdeksän kohdan listasta saisi valita kolme tärkeintä. Vastaajien mielestä kolme tärkeintä kohdetta olivat perheiden tukeminen kriiseissä, syrjäytyneiden nuorten tukeminen sekä yksinäisten ja sairaiden auttaminen. Muista kohteista työntekijät nostivat luottamushenkilöitä useammin köyhyyden lieventämisen sekä vapaaehtoisten koulutuksen ja työnhajauksen. Luottamushenkilöt puolestaan mainitsivat hieman työntekijöitä useammin vanhusten tukemisen sekä sielunhoidon ja keskusteluavun. (Salminen, 2020:242.)

Kolme tärkeimmäksi nostettua auttamiskohdetta heijastavat kirkon toiminnallisia painopisteitä. Perhe on useimmiten kirkolle se perusyksikkö, jota varten toimintaa suunnitellaan. Vastaavasti syrjäytyminen, yksinäisyys ja sairaus ovat niitä elämän riskitekijöitä, joiden seurauksia seurakuntadiakonia kohtaa jatkuvasti. Vapaaehtoisten koulutusta ja köyhyyden lieventämistä taas voidaan pitää välillisinä keinoina, joiden vaikutukset eivät ole heti nähtävissä, mutta joilla voitaisiin vaikuttaa useampaan sosiaaliseen riskitekijään.

## **Miten diakonisen kirkon idea voisi toteutua paremmin?**

Ihanne ja todellisuus eivät välttämättä kohtaa. Vuoden 2018 diakoniabarometrin pohdinnassa todettiin, että kristillisen julistuksen painopisteen siirtyminen yleisesti etiikan ja lähimmäisenrakkauden alueelle ei ole vastaavasti vahvistanut ihanteeksi asetettua koko seurakunnan toteuttamaa diakoniaa. Ennakoitiin myös, että ajatus diakoniaseurakunnasta ja diakoniasta koko seurakunnan keskusajatuksena olisi karkaamassa käsistä. (Gävert ym., 2018:166.) Väitän, että tällä kokemuksella on yhteys seurakuntien toimintakulttuuriin, jossa yhtenä laajempänä ongelmakohtana ovat työrajojen ylittämisen ja yhteisen työn hahmottamisen haasteet. Kirkon tutkimuskeskuksen tekemän työntekijäkyselyn perusteella noin kaksi kolmasosaa katsoi seurakuntatyön olevan työalarajoja ylittävää ja yli puolet teki työtä erilaisissa monialaisissa verkostoissa. Osuuksia voidaan pitää korkeina, mutta on huomattava myös, että esimerkiksi verkostoyhteistyö korostui lähinnä diakonian, sielunhoidon ja kasvatuksen työntekijöillä, ei niinkään muilla. (Salminen, 2020:225–226.)

Kirkko tekee konkreettisella toiminnallaan ihmisten arjessa yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. Varsinkin marginalisoitujen ja heikossa asemassa olevien nostaminen ja tukeminen täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä on sitä työn ydintä, jota kirkko diakonisella tehtävällään toteuttaa. Auttamisen ja tukemisen ohella kirkon tehtäviksi on nostettu kohtaaminen ja rinnalla kulkeminen. Auttajan rooli mieltyy herkästi objektivoiduksi. Kysymys ei ole siis vain avun viemisestä autettaville vaan läsnäolosta ja ihmisten oman toimijuuden vahvistamisesta siten, että auttaminen myös mahdollistaa muiden osallistumisen auttamiseen. Suomalaisilla ilmenee halua osallistua auttamistyöhön, ja tähän tarpeeseen kirkon on vastattava tarjoamalla aktiivisemmin vapaaehtoisen auttamisen kanavia. Kirkon on myös otettava vahvempi rooli ekologisen vastuun kantajana sekä ihmisoikeuksien ja tasa-arvon edistäjänä. Ollakseen uskottava diakoninen kirkko on kirkon harjoitettava myös kriittistä itsereflektiota omia arvovalintojaan ja toimintakulttuuriaan kohtaan.

## Lähteet

- Diakoninen kirkko (2020). *Diakoninen kirkko: Teologinen lähtökohhta*. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia> – Viitattu 15.5.2020.
- Gävert, T. & Malkavaara, M. & Porkka, J. (2018). Pohdintoja Diakoniabarometri 2018:n tuloksista. – P. Isomäki, J. Lehmusmies, P. Salojärvi & V. Wallenius, *Diakoniabarometri 2018. Yksinäisyyden monet kasvot*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 163–166. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/Ktk+-+Diakoniabarometri+2018/3d5c9179-753f-eb05-55bc-fd03d5e0f9ce> – Viitattu 10.6.2020.
- Kaikkialta kaikkialle (2018). *Kaikkialta kaikkialle – kirkon missio nyt. Missiologian tuntemus ja osaaminen kirkon työssä*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 67, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/40243242/Kaikkialta+kaikkialle+%E2%80%93+kirkon+missio+nyt/b2546877-6adb-4f4e-f881-e4d9a7a8eff8> – Viitattu 13.8.2020.
- Kohtaamisen kirkko (2014). *Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1577/viewmode=info-view/qsr=kohtaamisen%20kirkko> – Viitattu 23.6.2020.
- Paloviita, P. (2020). Ruoka-apu muutokses- sa ja yhteiskunnan peilinä. – H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita, *Diakoniabarometri 2020: Aina uuden edessä*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus, 25–47. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4087/viewmode=previewview> – Viitattu 18.9.2020.
- Salminen, V. (2020). Kirkon paikka ja yhteiskunnallinen rooli. – H. Salomäki, M. Hytönen, K. Ketola, V. Salminen & J. Sohlberg, *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 219–250.
- Wallenius, V. (2018). Diakoniatyön viestintä, vaikuttaminen ja digitalisaatio. – P. Isomäki, J. Lehmusmies, P. Salojärvi & V. Wallenius, *Diakoniabarometri 2018. Yksinäisyyden monet kasvot*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 163–166. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/Ktk+-+Diakoniabarometri+2018/3d5c9179-753f-eb05-55bc-fd03d5e0f9ce> – Viitattu 10.6.2020.